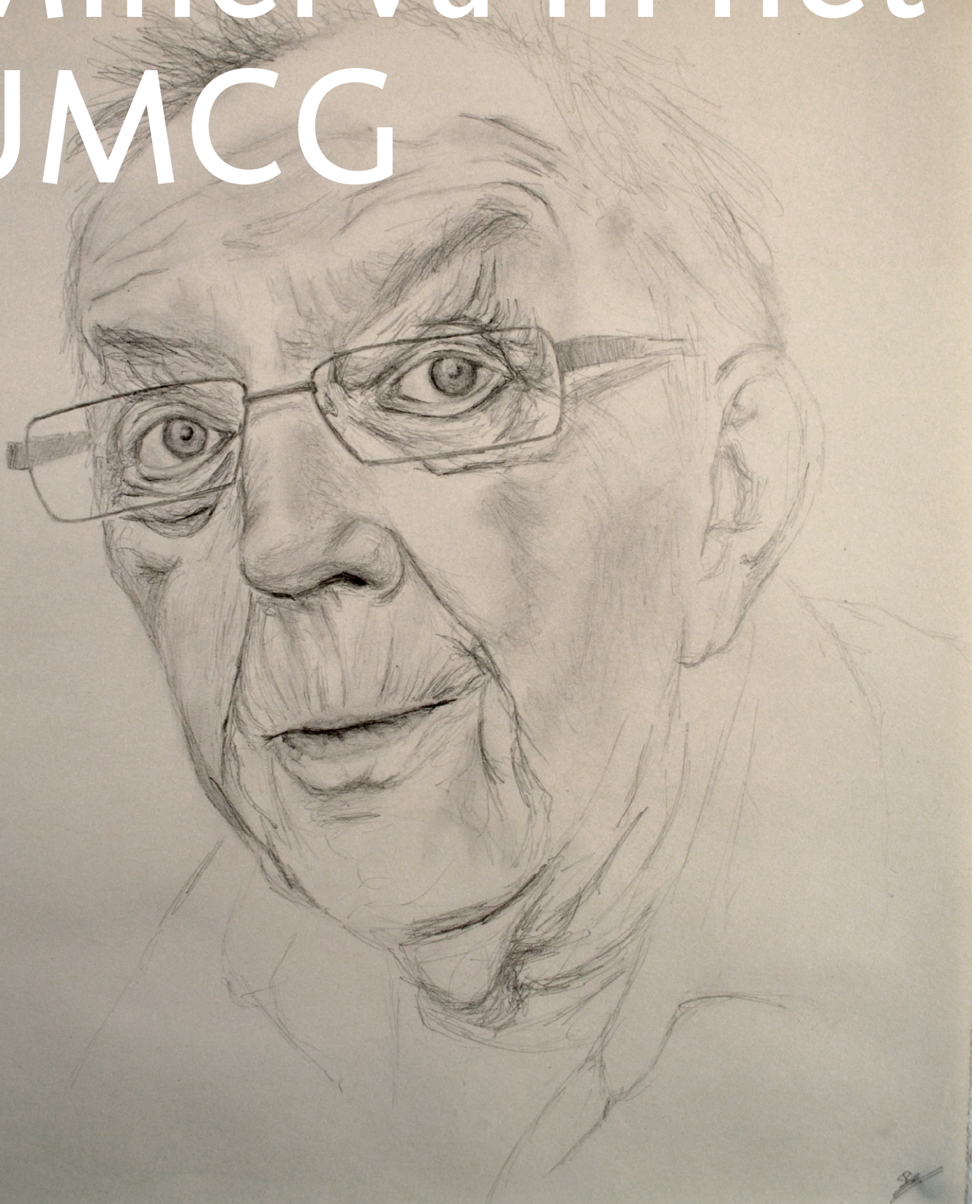

BEELDEN VAN BUITEN

Academie Minerva in het UMCG

Ode aan de traagheid

Anke Coumans

‘Er is sprake van een open intentie: blijven bij het hebben van goede bedoelingen. De kunstenaars willen en kunnen niet overgaan tot geweld realiseren of waarmaken van wat zij beogen. Want dan zou de vanzelfsprekendheid verloren gaan, dan zouden hun goede bedoelingen veranderen in doelstellingen, hun tactieken in strategieën. Zorg dragen voor goede bedoelingen, daar gaat het om, in de hoop (...) dat het goede zich op vanzelfsprekende wijze zal voordoen’. (Hagoort 2005: 51)

Anke Coumans is als lector verbonden aan het Kenniscentrum Kunst & Samenleving en Academie Minerva, Hanzehogeschool Groningen. Het lectoraat Image in Context ontwikkelt projecten waarin onderzocht wordt wat het voor kunstenaars betekent om te werken in een maatschappelijke omgeving. Zij ontwikkelde samen met docent-onderzoeker Herman van Hoogdalem het traject *Ik zie, ik zie wat jij niet ziet*. Waarbij studenten van Academie Minerva drie maanden lang wekelijks mensen met dementie portretteerden.

Ontmoetingskunst

Het lectoraat Image in Context ontwikkelt projecten in samenspraak met maatschappelijke partners. Vaak wordt er juist graag met studenten van een kunstacademie gewerkt. Niet alleen omdat zij de professionele kunstenaars van morgen zijn, maar ook omdat zij vanuit een onbevangen positie laten zien hoe een verbinding gelegd kan worden tussen de

FOTO VAN DEBORAH ROFFEL N.A.V. WERK VAN JEDIDJA SMALBIL

artistieke drive van de kunstenaar en het appel van de context waar zij mee in verbinding treden.

Deze publicatie is gewijd aan het project *Ik zie, ik zie wat jij niet ziet*, waarbij studenten van Academie Minerva over een periode van drie maanden mensen met dementie portretteren binnen de zorginstelling waar zij verblijven. Bij *Ik zie, ik zie wat jij niet ziet* maakt het portretteren als artistieke handeling de ontmoeting mogelijk. De portretten zijn minder de uitkomsten dan wel getuigenissen van de ontmoeting. Kunst als ontmoeting en ontmoeten in de kunst. Aan de basis van deze vorm van kunst staat de goede bedoeling. Kunst kan alleen tot echt ontmoeten aanzetten, wanneer de kunstenaar geen vooropgezet doel heeft en wanneer er gewerkt wordt vanuit een open 'niet weten', een nieuwsgierig zoeken en een belangeloos contact.

Op deze wijze heeft het project *Ik zie ik zie wat jij niet ziet* meerdere keren plaatsgevonden in Groningen. Eerst in 't Blauwbörgje van Dignis (2015). Daarna in De Brink van ZINN (2016). En het afgelopen jaar binnen Het Odensehuis. In 't Blauwbörgje en de Brink, instellingen waar mensen met dementie zijn opgenomen, positioneerden de studenten

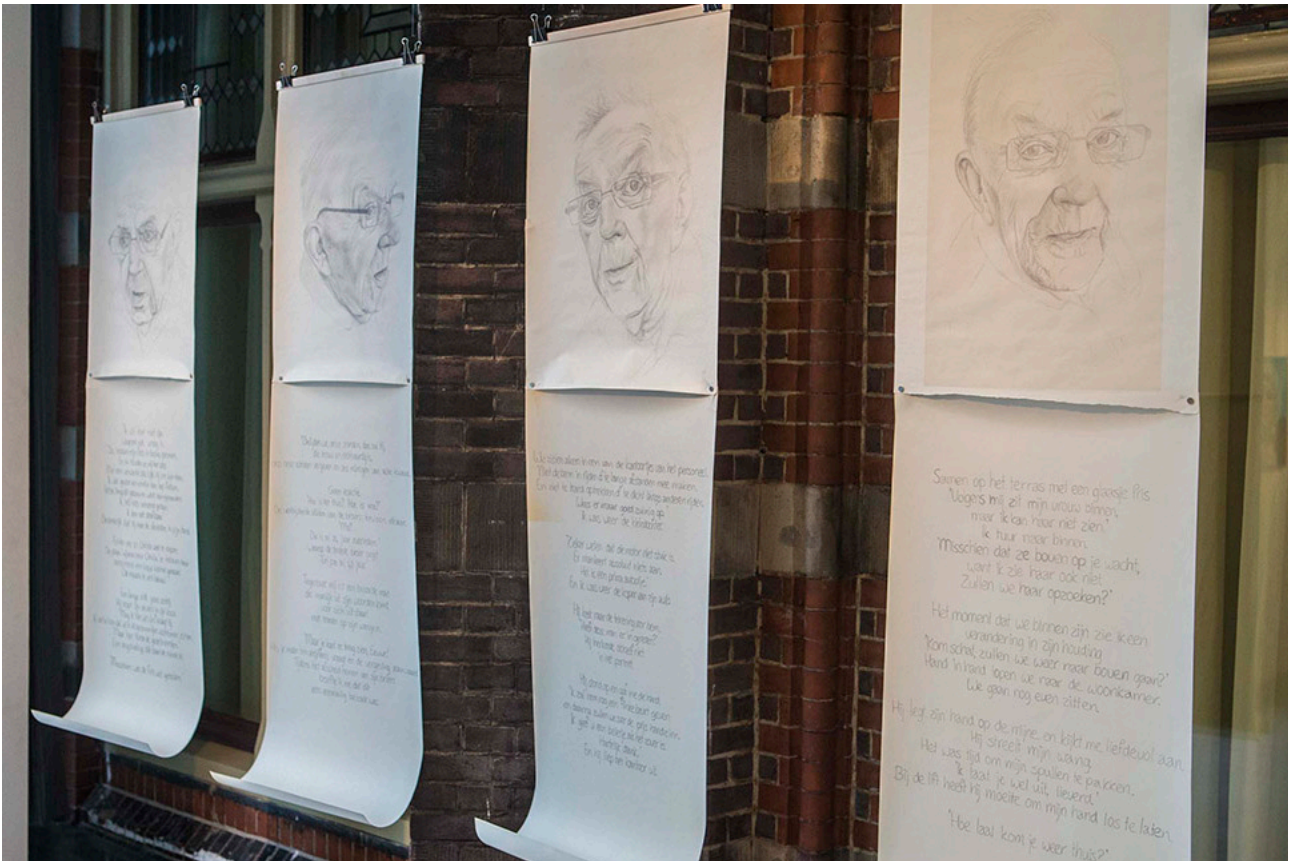

TEKENING VAN MAROUSSIA

zich wekelijks tegenover 'hun mevrouw' (zoals ze dat zelf zeggen). In het Odensehuis, een soort inloophuis waar mensen met lichte dementie komen met hun partner, vroegen we de studenten vanuit het gesprek met de bezoekers om samen te bekijken wie geportretteerd zou worden. Naast het portretteren bestaat het traject uit het voeren van intensieve gesprekken naar aanleiding van alles dat de studenten tegenkwamen in het contact met mensen met dementie en hun naasten.

Maroussia, een van de studenten in 't Blauwbörgje zei tijdens zo'n gesprek: "Ik vind het zo pijnlijk om te zien, zij praat, maar niemand luistert. Er zitten acht mensen in een huiskamer, zij zit midden in de kamer en de anderen negeren haar volledig. Ik ga dus maar goed naar haar luisteren. Ze vertelt over de stoel waarin ze zit, die is belangrijk, van vroeger. Ik teken de stoel en geef haar de tekening. Twee weken later kom ik in de kamer en zij vraagt of ik in haar stoel wil zitten de tekening heeft ze aan de muur geprikt. Ze ontroert me, ik realiseer me dat ik op haar lijk, ik ben ook geen sociaal dier en als ik haar nu teken, laat ik steeds meer ruimte om haar heen ontstaan. Ze is alleen".¹

¹) Uit een gesprek tussen de student en Herman van Hoogdalem. Zie ook: <http://kc.academienerva.nl/media/17367>

SERIE PORTTRETTEN E. PIJPKER, SASKIA REIJNERS, 2016

Eén van de mooiste portretten is gemaakt door Saskia Reijnders in 't Blauwbörgje. Het is een werk dat getuigt van vier opvolgende ontmoetingen. De toeschouwer ziet vier beelden in combinatie met vier opgetekende verhalen. Saskia kreeg bij iedere ontmoeting een andere rol toebedeeld door de geportretteerde meneer met dementie. Tijdens iedere ontmoeting maakt ze een tekening. In de teksten beschrijft ze de ontmoeting. Zo sprak hij haar de eerste keer aan als garagehouder en wilde hij haar zijn auto verkopen. Bij de laatste ontmoeting was ze zijn echtgenote. Op de laatste bladzijde staan zijn laatste woorden aan haar: "Ik laat je wel uit lieverd" Bij de lift heeft hij moeite haar hand los te laten. "Hoe laat kom je thuis."

Werken 'in context' van een persoon met dementie

Studenten op een kunstacademie kennen de klassieke praktijk van het modeltekenen die leidt tot een te exposeren portret. Het betaalde model neemt een gecodeerde positie in als een voor de kunst te gebruiken object. Hij stemt toe dat zijn fysieke kenmerken en uitstraling door de kunstenaar getransformeerd worden in het kunstwerk dat de kunstenaar voor ogen staat. Het model is aanleiding. De kunstenaar is leidend. Het model krijgt geld. De kunstenaar zijn beeld. Op het moment dat het tekenen plaatsvindt binnen

een sociale context waarin het model geen te objectiveren model kan zijn, kan de student ook niet anders dan een andere attitude aannemen. Het menselijke, niet het strategische, breekt binnen in de artistieke praktijk. Juist omdat iemand met dementie een vorm van eerlijkheid heeft die andere mensen niet kennen. Wat er is, is wat er te zien is. Tenminste, wanneer er goed wordt gekeken. En juist dat kunnen deze kunststudenten goed. Doordat ze zo goed en open kijken, openbaart er zich iets aan hen wat geen ander model zichtbaar kan maken. Dat is ontroerend, verwarrend en creëert een grote verantwoordelijkheid, zeker op de grensgebieden waarin iets zichtbaar wordt dat gène oproept. En natuurlijk dringt steeds de vraag op voor wie ze dit doen. Voor zichzelf, omdat zij van iets bijzonders getuige mogen zijn? Voor de wereld, omdat zij een bijzonder beeld van dementie naar buiten brengen? Hoe zou het ook van waarde voor het model kunnen zijn? Dat dilemma achtervolgt hen. En terecht. Mensen met dementie portretteren betekent verkeren in een voortdurende staat van twijfel. Wat maak je zichtbaar en voor wie?

De kunststudenten begrijpen dat de persoon die ze portretteren geen traditioneel model is, geen onderwijsobject dat gebruikt kan worden om er een mooi beeld van te maken, geen opdrachtgever, maar een ander mens die enkel vanuit de menselijke ontmoeting input voor het maken van een portret kon geven. Zij plaatsen zich daarom tegenover de persoon die ze aangewezen hebben gekregen. Ze zoeken de ontmoeting met het portretteren als alibi en uitkomst. Niet zij waren leidend maar de persoon tegenover hen. Doordat de kunststudenten vanuit hun open attitude oog hadden voor hetgeen de persoon met dementie kenbaar wilde maken kon een andere vorm van portretteren ontstaan. Vanuit de ontmoeting ontstond het materiaal voor het portret. De tekenende student reageert op de onvoorziene uitspraken en bewegingen van het bijzondere model. Een persoon met dementie garandeert het onverwachte, het nieuwe, het niet inpasbare waar een kunstenaar voor open heeft leren staan. In 'het in context werken' is er steeds als vanzelf sprake van een dialogisch proces. Een proces waarin de kunstenaar zijn omgeving beweegt en waarin hij of zij door de omgeving wordt bewogen. En dat uit zich in het kunstwerk zelf, maar wat ik hier zou willen betogen: óók in de wijze waarop kunstenaars hun kunstenaarschap ter hand nemen. Een project als *Ik zie, ik zie wat jij niet ziet* is ingrijpend geweest in de wijze waarop de studenten, zichzelf als kunstenaar in context hebben leren begrijpen. Ze hebben zowel moeten zoeken naar een manier om als kunstenaar in de wereld te zijn als naar een manier om als mens in hun beeldende proces te zijn.

Ode aan de traagheid

De kunststudenten slagen er niet alleen in om van het artistieke proces een proces van ontmoeten en wederkerigheid te maken, zij slagen er ook in om op basis van deze uitwisseling nieuwe perspectieven naar boven te halen. Menig mens zou ongelukkig worden om zonder helder doel of vooropgezet plan in een onbekende context te werken. Echter, de jonge kunststudent heeft geleerd dit toe te laten, omdat zij weet dat deze openheid ruimte schept. Het is een ruimte waarin de student mag kijken of zich iets voordoet waar een beeldend antwoord op te geven is. Natuurlijk, ook voor een

student is die open vraag niet altijd makkelijk, omdat zwemmen in de ruimte een grote verantwoordelijkheid meebrengt. In het artistieke proces moet de eerste stap van de henzelf komen. En die eerste stap is ook nog eens bepalend, want vanaf dat moment moet zij alles wat die eerste stap veroorzaakt serieus nemen.

En dát is de kern van het creatieve proces: het waagstuk accepteren, de onbekende ruimte betreden, het andere, het verwarrende, het onvoorziene niet alleen toelaten, maar er ook nog een eerlijk, beeldend en open antwoord kunnen formuleren. Dit is een pittige opgave, maar noodzakelijk! Er is geen vernieuwende methodiek, geen inzicht, geen ander perspectief mogelijk zonder wagen, zonder experiment, zonder iets doen waar je de uitkomst niet van weet.

Frouk Reehoorn en Carla Dijkslag, medewerkers van 't Blauwbörgje (Dignis), verwoorden het prachtig in een interview naar aanleiding van onze samenwerking. Wat hen raakte in de uitwisseling tussen de medewerkers en studenten, was de traagheid van het proces. Terwijl zij, werkend in de zorg, gewend zijn aan een snel proces van handelend optreden, leerden zij van de studenten hoe belangrijk het is om de situatie rustig op je in te laten werken. Door de traagheid kwamen er andere perspectieven naar boven.

Er zit een soort rust in menig kunststudent, een acceptatie dat niet alles af te dwingen is, dat je je ervoor open moet stellen, dat je het 'niet weten' toe moet laten en het oordeel op moet durven schorten. En wellicht is dat ook hetgeen de mens op leeftijd heeft geleerd, wat mede zijn wijsheid bepaalt.

Zie de mens

Herman van Hoogdalem

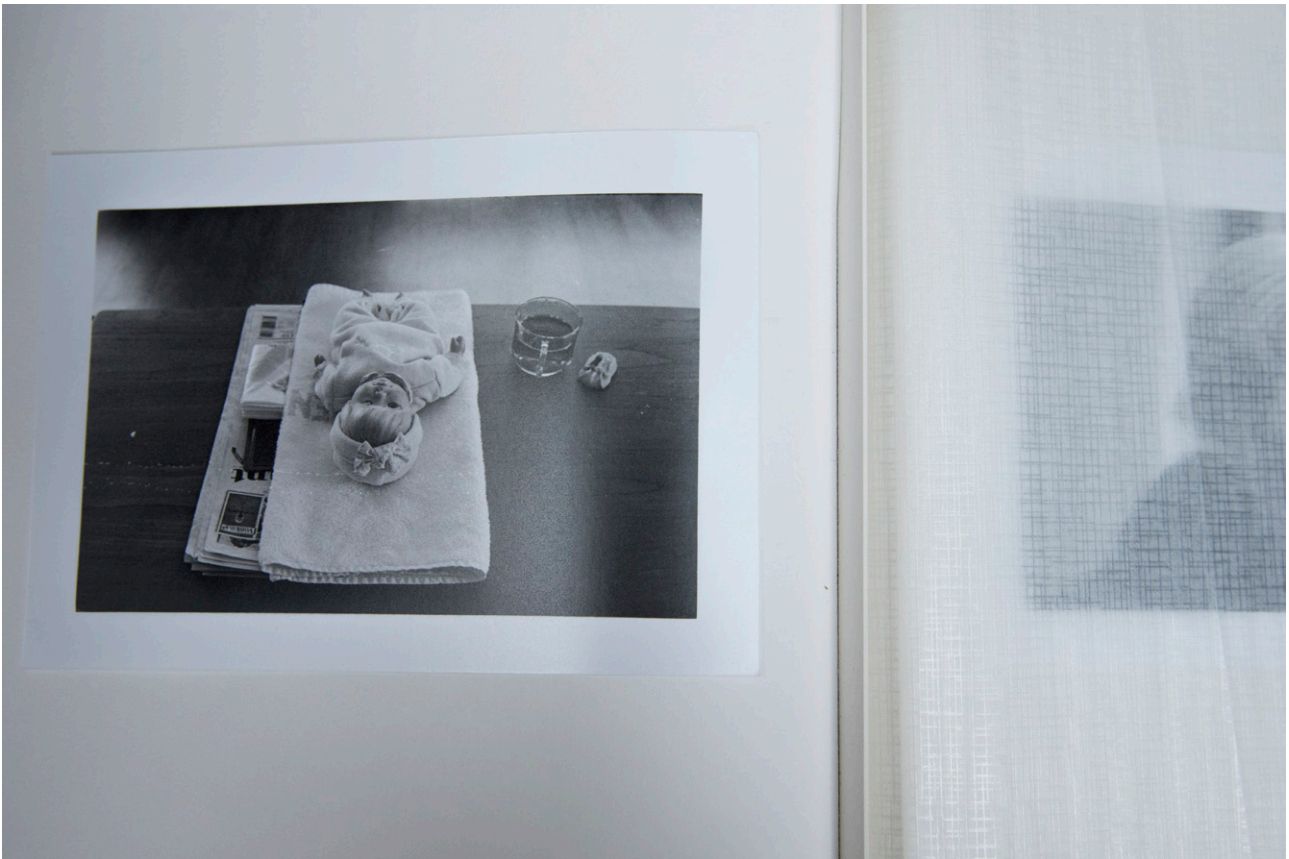
'Each particular artwork is a proposal to live in a shared world, and the work of every artist is a bundle of relations with the world, giving rise to other relations, and so on and so forth, ad infinitum.' Nicolas Bourriaud 2002:22

Herman van Hoogdalem is kunstenaar en werkzaam als docent aan de Academie Minerva, Hanzehogeschool Groningen, opleiding Docent Beeldende Kunst en Vormgeving. Binnen het lectoraat Image in Context ontwikkelde hij met Anke Coumans het traject *Ik zie, ik zie wat jij niet ziet*.

Het sociale, het artistieke en het educatieve

Het portretten van mensen die leven met dementie in het project *Ik zie, ik zie wat jij niet ziet*, is in gang gezet door de ervaring die ik had met mijn moeder. Zij leefde met dementie. Na haar dood ben ik teruggegaan naar de instelling waar zij destijds verbleef om portretten te maken. De meer dan levensgrote portretten, die vergezeld gingen van gefilmde interviews met de families van de geportretteerden, raakten de kijker zodanig dat er, heel ongebruikelijk in een museale omgeving, emotionele gesprekken ontstonden tussen wildvreemden. Zowel vanuit sociale als artistieke contexten kwamen uitnodigingen om te spreken over dit project. Opeens werd het sociale onderdeel van mijn artistieke praktijk.

Door de vraag van Anke Coumans om rond het thema dementie een project te starten met studenten van Academie Minerva, drong de sociale werkelijkheid vervolgens ook door in mijn lespraktijk. Het gaf mij de mogelijkheid om mijn ervaringen ten aanzien van een artistiek proces (hoe en waarom schilder ik deze portretten) in een sociale context

WERK VAN JEDIDJA SMALBIL

(een gesloten afdeling van een zorginstelling) te kunnen onderzoeken en te delen met de studenten. Door hun open en betrokken houding lieten zij mij keer op keer zien dat portretteren ontmoeten is.

Jedidja Smalbil start met een weigering zich op te stellen als een kunstenaar die alleen een artistieke handeling uit komt voeren. Ze wil aanwezig zijn als mens. Ze neemt stoffen mee om te laten voelen en noteert de uitspraken van 'haar model'. Ze hoort haar zeggen bij het afscheid: "Kom je dan nog een keer. Gewoon ontmoeten, zonder moeten"? Ook ziet ze de handen die onophoudelijk met een popje spelen. Uiteindelijk maakt ze een boek met foto's en prachtige uitspraken.

Marianne Brouwer tekent en schildert 'haar model' letterlijk van dichtbij en op enige afstand. Zit ze dichtbij dan is er contact en praat ze met haar, en als Marianne een paar meter afstand neemt ziet ze opeens een andere vrouw, een totaal in zichzelf gekeerde vrouw. Dit emotioneert haar. Die emotie probeert ze in één sessie van een paar uur te schilderen zonder in het atelier nog iets toe te voegen.

SCHILDERIJ VAN MARIANNE BROUWER

Yvette Compaijen stopt met tekenen, want “ik wil haar iets gelukkiger achterlaten dan toen ik kwam”. Uiteindelijk vertelt haar dochter het verhaal van haar leven. Yvette maakt een installatie waarin je vrouwen hoort spreken over emancipatie. Ze geeft ‘haar model’ haar stem terug. De stem die ze verloor aan dementie.

Iedere student vond zijn eigen antwoord op de vraag: ‘wat is portretteren?’.

Het onverwachte

De student heeft ervaring met modeltekenen op de kunstacademie, een veilige omgeving waar hij zich kan concentreren op de klassieke beeldelementen van de kunst: vorm, kleur, ritme, verhoudingen enzovoort. Dan opeens staat hij tegenover een medemens die niet reageert zoals hij dat gewend is. Als student heeft hij nu zelf de volledige verantwoording. Hij raakt in de war. En juist in die verwarring gebeurt het: de kunststudent blijkt in deze nieuwe situatie uiteindelijk te kunnen handelen. De mens met dementie zorgt voor het onverwachte.

Het begrip serendipiteit is een kernbegrip in mijn eigen beeldende praktijk.

‘Het echt nieuwe kan niet logisch afgeleid worden uit het oude. Als dat zou kunnen, zou het niet echt nieuw zijn. Voor het echt nieuwe is een onvoorspelbaar element nodig, zoals een verrassende waarneming of gedachte. Omdat dit niet anders dan als verrassing op iemands pad komt, moeten ieder zintuig en de gehele geest openstaan voor verrassingen, om de surprise op te merken en juist te duiden’.

Pek van Aniel, Serendipiteit De ongezochte vondst, pp56

Student **Maroussia**, haar zintuigen stonden op scherp, twee keer zag zij het onvoorspelbare element: ze portretteert de stoel, omdat de mevrouw deze zo belangrijk vond. Ze zag de eenzaamheid, ondanks het voortdurende praten van de vrouw en wist dit om te zetten in een beeld. Ze creëerde ruimte om haar heen. Maroussia moet ook handelen. Haar mevrouw speelt niet mee in het ongeschreven spel tussen kunstenaar en model. Hierdoor is zij als student verantwoordelijk voor de hele sessie en alles dat er uit voortkomt.

‘Het nieuwe gebeurt altijd tegen het overweldigende getuigenis in van statistische wetten en hun waarschijnlijkheidsrekening, die voor alle praktische, alledaagse doeleinden neerkomt op zekerheid; de verschijning van het nieuwe heeft daarom altijd iets van een wonder. Het feit dat de mens in staat is tot handelen, betekent dat het onverwachte van hem kan worden verwacht, dat hij kan waarmaken wat in de hoogste mate onwaarschijnlijk is.’ Hannah Arendt, De menselijke conditie, pp 162

Relationele kunst

Bourriaud zegt (heel hoopvol, vind ik) dat een kunstwerk tot in het oneindige relaties kan veroorzaken. Dit is zichtbaar in het project *Ik zie, ik zie wat jij niet ziet*. Eerst ontmoet de student de ander. Daar ontstaat een relatie. Uit deze reeks ontmoetingen komt een kunstwerk voort. Zowel dit kunstwerk, als het proces dat in alle zichtbaarheid gevolgd kan worden, veroorzaakt in de onmiddellijke omgeving van de persoon met dementie een nieuwe manier van kijken. De familie en de professionals in de zorg zijn gevoelig en ontvankelijk voor de artistieke reactie van de student. Geëxposeerd in een andere bijvoorbeeld museale omgeving kan het kunstwerk vervolgens opnieuw, ook zonder de maker, een gewaarwording veroorzaken bij de kijker.

De ontmoeting en het artistieke product zijn nauw verbonden. De ontmoeting bestaat alleen op het moment zelf, soms moet de student zich elke keer weer voorstellen. Het artistieke product daarentegen kan als neerslag van deze ontmoeting op eigen benen verder en steeds weer nieuwe relaties veroorzaken.

Deelnemende studenten

Asa Scholma

Gyonne van Berge Henegouwen

Isabelle Veltman

Jedidja Smalbil

Marianne Brouwer

Yvette Compaijen

Asa Scholma

Ze zit altijd in de gemeenschappelijke ruimte. In haar stoel naast het raam; met haar blik naar buiten gericht. Wat me opvalt is hoe ze naar de kinderen kijkt die naar de nabijgelegen school gaan. Ze lijkt gelukkig met het naar buiten kijken. Deze mevrouw berust zo in haar situatie en de sfeer is zo gemoedelijk, dat ik de ruimte voelde om met m'n eigen artistieke onderzoek bezig te gaan.

Ik heb een tafellaken met een plattegrond gemaakt; een situatieschets van hoe zij daar zit. De beschouwer kan aan de tafel zitten en zich in haar positie verplaatsen. Dit tafelkleed zou je op de tafel van deze mevrouw in De Brink kunnen leggen, maar ook op andere plekken zoals in de hal van het UMCG. Dan wordt er een nieuwe ontmoeting gecreëerd, waarbij het gesprek over dementie kan gaan. Dat maakt dit werk een functioneel portret.

Uit het keuzevak 'Ik Zie Ik Zie wat jij niet ziet' van Academie Minerva volgde het plan voor mijn eindexamenproject. Dat werk gaat over mijn familiegeschiedenis en het omgaan met elkaar na het overlijden van mijn oma. Ik ben familiesessies gaan organiseren. Zo hebben we bijvoorbeeld een tafel gebouwd van het hout van een boom uit de tuin. Die tafel staat symbool voor die plek en ons samenzijn. Ik neem het initiatief, maar je doet het samen. Tijdens het proces probeer ik zo dapper mogelijk te zijn; want ik neem niet alleen mezelf maar m'n familie mee. Het is net als bij het portret van deze mevrouw in De Brink, ik bekijk de situatie van een ruimer perspectief en probeer me zo goed mogelijk in haar situatie in te leven. Ik registreer en stuur alleen als ik het nodig vind. Mijn ingrijpen maakt dat ik me ook verantwoordelijk voor voel voor de kwetsbaardere kanten. Zo is het ook met het exposeren van familieprocessen: met familie bespreek je van alles aan tafel - dat proces is universeel en toch heel uniek. Het is alledaags, krachtig en kwetsbaar. Ik hoop dat mensen zich erin herkennen en er iets aan hebben.

Gyonne van Berge Henegouwen

Non verbale lichaamstaal van mensen; daar kijk ik graag naar. Een persoon met dementie is interessant om te portretteren, vanwege de wisselende emoties. Terwijl mijn mevrouw iets vertelt, merk je dat ze soms iets niet meer weet. Dat is te zien aan haar houding. Die wisselende momenten van helderheid en verwarring probeer ik te vatten in mijn schetsen. In een tekening zie je soms drie uitdrukkingen. Kijk maar eens naar het linkeroog ten opzichte van het rechteroog of de onderste helft van het gezicht en de bovenste helft. Ik denk dat alle schetsen bij elkaar een beter beeld geven van wie mijn mevrouw is, dan een goed gelukt geschilderd portret. Een kwaliteit van een geschilderd portret is dat je meer tijd neemt en een beeld neerzet dat moment-overstijgend is. Beide kwaliteiten zoek ik. Het is dus een artistiek onderzoek; wanneer gebruik ik wat? Ik ben tot nu toe nog niet tevreden met mijn schilderijen, maar het is belangrijk om het te proberen. Zo kom ik erachter wat werkt.

Ik noem haar vaak 'mijn mevrouw', omdat het contact tussen ons maakt dat mijn hand inmiddels weet hoe ik de lijnen neer moet zetten. Als ik zou zeggen 'mijn model met dementie' dan voelt dat niet juist. Ik ben de enige die haar tekent en we praten gewoon met elkaar. Op de kunstacademie teken je vaak allemaal hetzelfde model. Bij een model die ik niet ken, is dat een stuk moeilijker. Dan zie ik het model, maar mijn hand herkent nog niet hoe de lijn neergezet kan worden.

Iedere keer vertel ik opnieuw dat ik haar ga portretteren. Zodat we beide weten waarom we bij elkaar zijn. Het stelt haar niet alleen gerust, ze voelt zich iedere keer gevleid. Ik hou haar zoveel mogelijk bij ons contact, maar soms verdwijnt de verbinding ook. Dan zie ik haar zoeken en die blik probeer ik dan ook te vangen, maar ik wil haar niet onnodig ongerust maken door mijn aanwezigheid.

Isabelle Veltman

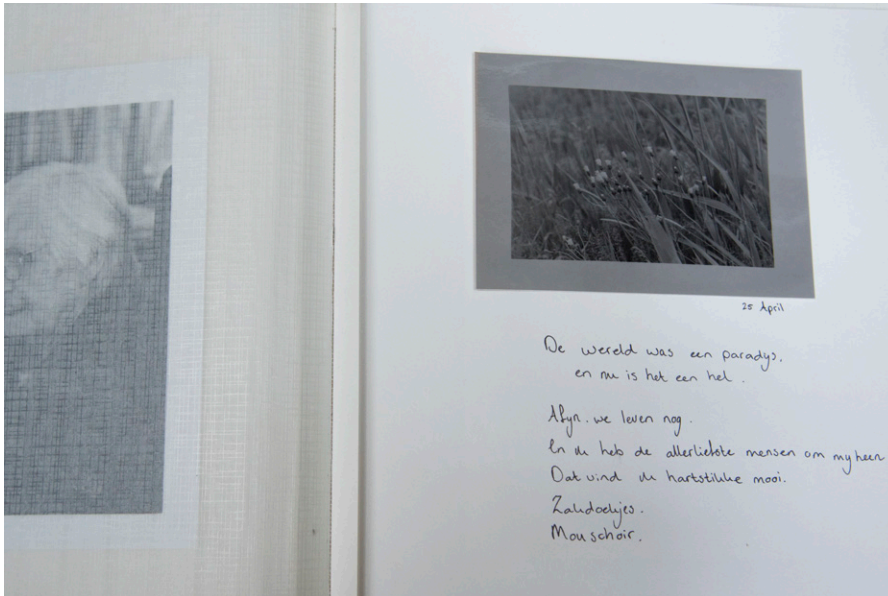
Tijdens de eerste ontmoeting, ben ik direct begonnen te portretteren met houtskool. De reactie van de 102-jarige mevrouw op het portret was uitgesproken negatief, zo van: "Oh nee, ik lijk een oude heks. Vreselijk. Verschrikkelijk." En dat heb ik drie maanden lang moeten horen. Aanvankelijk schrok ik ervan, maar het is een tekenende reactie van haar. Het is een pittige, nuchtere dame. De eerlijkheid ging dwars door alles heen.

Aanvankelijk werd ik recalcitrant van haar negatieve reactie op mijn werk, dat uitte zich in hardere lijnen en felle kleuren. Op een gegeven moment ben ik filmpjes gaan bekijken met haar. Vervolgens heb ik haar gefilmd, terwijl zij een video aan het bekijken was. Daardoor kreeg ik meer zicht op haar als persoon en haar karakteristieke gezichtsuitdrukkingen. Deze tijd had ik nodig om haar beter te leren kennen. Daarmee veranderde ook het portret.

In de expositie laat ik portretten zien die haar karakteristieke gezichtsuitdrukkingen tonen. Die maak ik op basis van film, terwijl ze met iets anders bezig is. Op die manier is het minder geposeerd. Het toont ietwat ijdele, wantrouwige gezichtsuitdrukkingen. Ze realiseert zich dat ze oud is, maar ze wekt de indruk dat haar zelfbeeld jonger is.

Wat ik van dit project geleerd heb is dat het goed is om eerst na te denken over wat ik zelf wil bereiken in plaats van overhaast te beginnen en te proberen iets moois te maken. Het onderlinge contact is belangrijk, niet alleen bij mensen met dementie, maar bij ieder model. Als je iemand beter kent, maak je een sterker portret.

Jedidja Smalbil

Hoe kan het dat ik deze vrouw zo belangrijk vind, terwijl zij mij niet kan herinneren als ik afwezig ben? Dat houdt me bezig. Het is een vreemd, maar mooi contact. Ze doet me qua fragiliteit denken aan mijn eigen overgrootmoeder. Ook haar blijdschap. Soms had ik geen zin om bij haar op visite te gaan. Dat lag niet aan haar, maar het voelde beroerd om haar zo achter te laten. De laatste drie ontmoetingen staat ze erop dat ze mee gaat uitwaaien. Daar ben ik blij mee. Na de expositie kan ik haar niet aan de kant schuiven, dan blijf ik haar af en toe zien. Het is een mooie bijkomstigheid dat het contact niet vrijblijvend is.

Ik heb een fotoserie gemaakt van een aantal uitvergrote foto's. Daarnaast heb ik een fotoboek gemaakt, bestaande uit portretten van haarzelf, haar leefomgeving en haar pop. In dat fotoboek zitten niet alleen portretten en foto's van haar, maar ook foto's van bloemen op fotopapier dat over de datum is, dus dat wordt grijs. Ik vond het mooi; het grijze gebied. Haar herinneringen zijn ook grijs. Die grijze foto's gaan samen met tekst. Het zijn uitspraken van haar.

Normaal mag mijn werk iets vreemds of mysterieus hebben en maak ik werk voor mezelf. Dit keer moet ik subtieler werken. Het is zo'n lieve vrouw. Het voelt alsof ik dit ook voor haar en haar familie maak. De combinatie van tekst en foto maakt dat het soms pijnlijk is. Wie weet hoe snel deze ziekte gaat. Je voelt het verlies. Het verlies van een moeder.

Ik wou haar portretteren op een manier dat je kunt zien wie zij is, maar ook wat deze ziekte met haar doet. Daarom gebruik ik haar uitspraken. Het geeft het beste weer hoe ze op dit moment is.

Marianne Brouwer

Ze zit tussen de mensen van de handwerkclub. Op zo'n moment ga ik erbij zitten om haar in die context te schetsen. Ze houdt een bolletje met wol vast en is daar vooral aanwezig. Wat opvalt is dat ze niet zoveel doet, behalve zitten tussen de bedrijvigheid. Haar dochters vertelden me dat ze het fijn vindt om tussen de mensen te zitten. Zelf vind ik het een verdrietig, eenzaam beeld. Ik zie haar in haar omgeving en meer weet ik niet, want ik kan maar zeer beperkt met haar communiceren. Ze komt uit Noorwegen. Ik kan haar niet goed verstaan en ze verstaat mij ook niet goed. Af en toe wisselen we een blik uit.

Als ik daar zit, laat ik het over me heen komen. Tijdens het portretteren pik ik bepaalde elementen uit de context. Dat kan alleen door aanwezig te zijn en contact met de situatie te maken. Zo kan ook het verstrijken van de tijd in het beeld opgenomen worden. Als ik een foto zou nemen kadert dat teveel. Uiteindelijk kies ik een serie portretten uit, dus je ziet beelden van verschillende momenten van hoe deze mevrouw daar zit.

Het blijkt veeleisender te zijn om een persoon in de eigen leefomgeving te portretteren, dan bijvoorbeeld het schilderen van een straatbeeld. Dit is niet puur voor mezelf en minder makkelijk toe te eigenen. Ik vind het portret niet erg op de persoon lijken. Ik verwacht dat de mensen uit haar omgeving wel in de eerste plaats herkenning en gelijkenis zoeken. Diegene is iemand in een omgeving. In mijn werk zie je hoe ze daar zit en niet zozeer haar gezichtsuitdrukkingen. Als je in gaat zoomen op haar gezicht, dan wil je dat het die persoon is. Ik heb haar houding geschilderd, niet tot in detail kloppend, maar hoe ze op verscheidene momenten in die stoel zit. Tijdens de paar uur dat ik er zit te portretteren, heeft ze ook geslapen en ze kijkt om zich heen. Wat blijvend is, heb ik vastgelegd.

Yvette Compaijen

Hoe het portretten werkt om contact te maken met iemand was interessant om te ontdekken. Ik merkte dat de portretten teveel een anatomische buitenkant bleven. Ook de mevrouw die ik tekende herkende zich er niet in en werd onrustig van het portretten. In dit geval was het natekenen niet de manier om haar te leren kennen.

Vervolgens ben ik haar gaan bezoeken als persoon en opgehouden met tekenen. De ontmoeting met haar dochter was voor mij betekenisvol, door iets over haar achtergrond te horen ging ik haar op een andere manier bekijken. Eerst stelde ik me een lieve, aandachtige moeder bij deze vrouw voor. Mijn beeld bleek niet te kloppen. Deze mevrouw is een activistische vrouw geweest, heeft in het verzet gezeten en zorgde ervoor dat haar dochters konden doorgaan met leren net als de kinderen uit welvarender milieus in het dorp.

Haar activisme stopt omdat zij het niet meer kan herinneren. Af en toe borrelt het omhoog, dan heeft ze het bijvoorbeeld over de Dag van de Arbeid, maar ze kan er niet over verder praten. Met dat gegeven ben ik verder gegaan. Ik heb een installatie gemaakt met portretten van haar en andere, meer beroemde, activistische mensen. Die portretten van doorzichtig plexiglas kun je in een kader schuiven. Aan weerszijde van de installatie kun je zitten en elkaar zien door het portret heen. Wanneer het portret in het kader staat, is een geluidsfragment met het verhaal van de betreffende activist te beluisteren. De installatie is een uitnodiging om met elkaar in gesprek te gaan. Ik wil met dit werk een dialoog voortzetten, waar deze mevrouw dat zelf niet meer kan. Ik laat iemand met een rustige stem haar verhaal vertellen in de installatie.

COLOFON

'ACADEMIE MINERVA IN HET UMCG'

IK ZIE, IK ZIE WAT JIJ NIET ZIET, 29 JUNI - 24 SEPTEMBER 2017

TENTOONSTELLING

DEELNEMENDE STUDENTEN

ASA SCHOLMA

JEDIDJA SMALBIL

JURJEN GALEMA

MARIANNE BROUWER

SASKIA REIJNDERS

BEGELEIDING STUDENTEN

ANKE COUMANS

HERMAN VAN HOOGDALEM

COÖRDINATIE, PR EN COMMUNICATIE

UMCG KUNSTZAKEN

MINERVA IN CONTEXT

KENNISCENTRUM KUNST & SAMENLEVING

REALISATIE

UMCG KUNSTZAKEN

MINERVA IN CONTEXT

KENNISCENTRUM KUNST & SAMENLEVING

BROCHURE

TEKST EN BEELDMATERIAAL

ASA SCHOLMA

GYONNE VAN BERGE HENEGOUWEN

ISABELLE VELTMAN

JEDIDJA SMALBIL

MARIANNE BROUWER

YVETTE COMPAIJEN

ANKE COUMANS, KENNISCENTRUM KUNST & SAMENLEVING

HERMAN VAN HOOGDALEM, ACADEMIE MINERVA

OMSLAGFOTO

PORTRET E. PIJPKER 3#, SASKIA REIJNDERS, 2016

ONTWERP

DESIGNDAYS, NYNKE VISSER

PRODUCTIE

CHRIS RUSSELL

EEN UITGAVE VAN

KUNSTGENOOTSCHAP THOMASSEN À THUESSINK,

UNIVERSITAIR MEDISCH CENTRUM GRONINGEN

HET KUNSTGENOOTSCHAP THOMASSEN À THUESSINK (TÀT) ORGANISEERT TENTOONSTELLINGEN, EDUCATIEVE PROJECTEN EN ANDERE PUBLIEKSACTIVITEITEN WAARIN KUNST, GEZONDHEIDSZORG, WETENSCHAP EN DE ACTUALITEIT ELKAAR RAKEN. HET IS EEN SAMENWERKINGSVERBAND VAN ACADEMIE MINERVA, HET GRONINGER MUSEUM, HET DRENTS MUSEUM, KUNSTRUIMTE WAGEMANS EN HET UMCG. DEZE EXPOSITIE IN HET UMCG IS EEN VAN DE REEKS VAN BIJZONDERE ACTIVITEITEN VAN HET KUNSTGENOOTSCHAP.

